

Twijfel is het begin van wijsheid.

Aristoteles (Grieks filosoof, 384-322 v.Chr.)

In dit boek komen heel wat filosofen en filosofische termen voor.
Meer uitleg vind je in de verklarende woordenlijst achteraan.

*Denken is het spreken
van de ziel met zichzelf.*

Plato (Grieks filosoof, 427-347 v.Chr.)

Een eerste kennismaking

De enige ware kennis is te weten dat je niets weet, aldus Socrates.

Ik weet niets. Tenminste, niets dat verklaart waarom ik hier ben. Waarom juist ik, Mick Vellekoop, 17 jaar oud en boerenzoon uit 't Woudt bij Delft, ben doorgedrongen tot de eindstrijd, de top vijf van deze filosofie-olympiade.

Ik had de lessen filosofie vorig jaar alleen maar gekozen omdat ik nog een vak tekortkwam, en Suraya ging filosofie doen, dus de keuze was snel gemaakt.

Ik had het beter niet kunnen doen. Al vanaf de eerste les wist ik het zeker: filosofie en ik gaan niet samen. Daarom ben ik er volgens Suraya juist zo goed in. Het zal wel. Zelf snap ik er niets van. Niets van het vak en niets van de hoge cijfers die ik ervoor haal. En dat is dan weer precies de reden dát ik die hoge cijfers haal. Tenminste, volgens Suraya. 'Filosofie,' zegt ze altijd, 'is niets anders dan denken, en denken doe je genoeg. Te veel soms. En je doet het goed.'

Vast.

Achter me valt het toegangshek met een scherpe klik dicht. Dit is het dan.

Ik sta voor een soort grote zwart-witte kubus van drie verdiepingen hoog, aan het eind van een diepzwart pad dat een groot vierkant gazon doormidden snijdt. In het midden ligt een vier-

kante vijver, inclusief kubusvormig kunstwerk. Immense, donkergetinte ramen weerspiegelen de lege omgeving. En mij. Mijn helderblauwe winterjas steekt kleurrijk af tegen het sobere, sombere gebouw. Net als de rode letters op het witte spandoek boven de ingang: DILEMMA - WAT ZOU JIJ DOEN?

Ik pak mijn mobiel en maak er een foto van. Voor Suraya.

Ze stuurt gelijk een duimpje terug. En een boodschap: *Succes! Je gaat het nailen!*

Was ik maar zo zeker. Ik twijfel altijd aan alles.

Twijfel ... Het begin van de wijsheid volgens Aristoteles. En volgens Suraya. Volgens mij niet.

We zullen zien wie er gelijk heeft.

Ik slinger mijn rugzak op mijn rug en loop naar de ingang.

Binnen is het net zo leeg als buiten. Midden in de grote glazen hal staat een zwarte balie. Er hangt een bordje boven: RECEPTIE, HIER MELDEN. De stoel achter de balie is leeg.

De zwarte leren zitbanken die links en rechts voor de spiegelramen staan ook.

Wat moet ik doen? *Ontvangst vanaf 9.00 uur*, stond er op de uitnodiging. Ben ik te laat? Volgens de digitale klok achter de balie is het pas kwart over.

Ik loop naar de balie en druk op het belletje.

Niets!

De deur in de glazen wand achter de balie, die toegang geeft naar het trappenhuis, is op slot. De deur naar de garderobe rechts ook. Door de glazen wand zie ik een oranjebruine jas stilletjes hangen aan de verder lege kapstokken.

Een camera boven de ontvangstbalie zoemt zacht en zwenkt

naar rechts. Ik ga in het beeld staan en begin te zwaaien. ‘Hallo! Is er iemand?’ Mijn stem klinkt hol en een beetje schrill. ‘Hallo?’

Geen reactie.

Ik druk nog maar eens op de bel, loop naar de ingang, kijk op de klok, kijk naar buiten ... Niks, nada, niemand, niets.

Ik zucht.

Filosofie-olympiade, de eindstrijd. Ik wilde eigenlijk na de voorronde helemaal niet doorgaan. Top honderd was voor mij allang goed genoeg. Tot meneer Huisman vertelde over de studiebeurs voor de winnaar. Ik hoor het hem nog zeggen: ‘Genoeg voor een volledige opleiding aan welke universiteit of hogeschool je maar wilt!’ Toen ik na de tweede ronde bij de top vijf bleek te zitten, werd hij nóg enthousiaster. ‘Als iemand die olympiade kan winnen, ben jij het wel, Mick!’ Een uitgelezen kans, noemde hij het. Hij had me nog net niet eigenhandig ingeschreven bij een universiteit van zijn keuze. ‘Hoe trots zou je vader wel niet zijn!’

Trots ...

Natúúrlijk wil ik dat pa trots op me is, dolgraag zelfs, maar dat is niet de reden dat ik meedoe. Ik wil, nee, moet die beurs winnen! Niet omdat ik zo’n geldwolf ben, maar die beurs betekent onafhankelijkheid. Vrijheid. Met het geld kan ik gaan voor een studie die ik zelf kies, wat pa er ook van vindt. En ik weet precies wat ik wil. Sterker nog, het is zowat het enige waar ik niet aan twijfel: ik ga naar de Landbouwuniversiteit Wageningen. Alles leren over duurzame, natuurinclusieve landbouw en dan wil ik – als pa en ma stoppen – de boerderij overnemen om kleinschalig te boeren op een diervriendelijke én een milieuvriendelijke manier. Samen met Emma.

Ma is er helemaal vóór. Zij is opgegroeid op de boerderij, die

is haar leven, maar pa ziet er geen brood in. Hij is een stadsmens in hart en nieren. Boeren zit niet in zijn bloed en het dorpse leven vindt hij klein. Bekrompen. Benauwend. Hij doet het alleen voor ma. Vroeger was hij financieel directeur bij I-TEC SOLUTIONS, maar hij raakte zijn baan kwijt toen het bedrijf plotseling failliet ging. Oma was vlak daarvoor overleden en omdat pa toch zonder werk zat, gingen we met z’n allen op de boerderij wonen, om opa te helpen. Opa verhuisde naar het verbouwde bakhuisje achter op het erf en wij vierden naar het woonhuis. Ma nam samen met opa de praktische kant op zich, pa de zakelijke kant. Maar alleen zolang hij geen werk had, zei hij, want poepscheppen was niets voor hem.

Inmiddels runnen pa en ma de hele boerderij al vier jaar samen, maar hij verlangt nog steeds naar het maatpak van een financieel directeur. Het past hem beter dan een boerenkiel en klompen.

Toen ik hem over mijn toekomstplannen vertelde, was hij dan ook helemaal niet enthousiast. ‘Hoe mooi en goed het ook klinkt, Mick, er zit geen toekomst in! Kies iets met meer perspectief. Iets waarbij je niet van ’s ochtends vroeg tot ’s avonds laat hoeft te zwoegen zonder te weten of je job over een jaar nog bestaat. Farmaceut of zo, of desnoods accountant.’

Ik moet er niet aan denken!

Ik weet wel dat pa alleen maar het beste wil voor mij, en voor Emma. Dat maakt het ook zo lastig. En wat nog erger is: pa en ma maken er ruzie over. Eerst probeerden ze hun ruzies nog verborgen te houden voor ons. Dan hielden ze snel hun mond als een van ons de kamer in kwam. Maar nu ruziën ze steeds openlijker en feller, en vorige week hoorde ik pa voor het eerst schreeuwen

tegen ma. Dat hij alles voor haar had opgegeven en dat hij wilde dat zijn kinderen het beter zouden hebben dan hij. Het zou niets worden met de boerderij, en ze moest het uit haar hoofd zetten!

Hij is het huis uit gestormd en weggereden. Ma bleef huilend achter.

Die avond aten we voor het eerst met zijn drieën. Pa kwam pas laat in de nacht thuis. Hij stonk naar drank. Voor het eerst. En nu?

We doen ons ding alsof er niets gebeurd is, maar de spanning ... Zelfs de koeien reageren erop. Emma en ik praten er niet over, maar ik weet dat we met dezelfde vragen zitten: hoe gaat dit verder? Gaat dit goedkomen? Wat moeten we doen?

Wat moet ik doen?

Pa zijn zin geven? De boerderij, mijn droom opgeven?

Kan ik dat?

Never! Pa snapt het niet, maar ... Ik ben boer, net als ma, en opa, en zijn vader en opa vóór hem.

Ik moet voor mezelf kiezen, anders maak ik dezelfde fout die pa heeft gemaakt toen hij zijn carrière opgaf voor ma. En die studiebeurs maakt dat mogelijk.

Wie weet draait pa bij als hij ziet dat het goed gaat.

En daarom sta ik nu hier, terwijl pa denkt dat ik dit weekend bij Suraya logeer om samen te leren voor de proefwerkweek. Ik heb hem nog niet durven vertellen over de studiebeurs en de eindstrijd. Niet zoals hij nu is.

Ik kijk van de balie weer naar de ingang. DILEMMA, een betere naam hadden ze niet kunnen bedenken voor de finale. Fuck it! Hoezo 'twijfel is het begin van wijsheid'? Ik heb me nog nooit zo on-wijs, zo onzeker en zo rot gevoeld. Huisman heeft makkelijk

praten met zijn 'Jij bent de gedoodverfde winnaar'. De kans dat ik dit ga winnen is zo goed als nul. De andere deelnemers weten veel meer van filosofie dan ik. Dat weet ik net zo zeker als dat ik weet dat ik niets weet.

Als ik boer wil zijn op 't Woudt, dan moet ik ervoor vechten. Práten met pa. Net zolang tot hij het wel ziet zitten. Ik moet laten zien dat ik het kan, samen met Emma. En dan komt alles wel weer goed, ook tussen pa en ma.

Gedaan met twijfelen, ik ben er klaar mee! Ik ga naar huis.

Niemand heeft me hier gezien, ze zullen hooguit denken dat ik niet meer kom.

Weer een concurrent minder.

Net als ik Suraya wil appen dat ik toch niet meedoe en dat ik naar huis ga om met mijn vader te praten, gaat de buitendeur open. Een langharige jongen van een jaar of negentien komt met grote stappen naar binnen en ploft neer op een van de banken links. 'Zijn ze er nog niet?' vraagt hij in het plat Amsterdams. Hij strekt zijn benen voor zich uit en zakt onderuit tegen de rugleuning. Behalve een ouderwetse, haast tot op de draad versleten schoudertas heeft hij geen bagage bij zich. Zijn verwassen spijkerbroek zit vol scheuren, en zijn legerjas hangt vol buttons. Ik herken alleen de tong van The Stones, een van de beste rockbands ever, na Queen.

'Maakt niet uit, ze komen vanzelf,' zegt hij en hij steekt me zijn gebalde vuist toe. 'Taco. Als in het gerecht.'

'Mick,' beantwoord ik zijn boks. Er stiekempjes vandoor gaan kan niet meer.

'*Your typical first-timer!*' Hij wijst naar mijn rugzak. 'Daar ga je niet veel uit nodig hebben.'

‘Hoezo?’ vraag ik.

Hij zakt nog verder onderuit op de bank. Haast liggend kijkt hij me aan. ‘We krijgen allemaal een uniform. Ze willen dat iedereen er hetzelfde uitziet, en dat is slechts een van hun domme regeltjes. Iets met uniformiteit *equals* gelijkheid of zo. Onzin, denk ik, maar zij geloven erin.’ Hij knikt naar het mobieltje in mijn hand. ‘Bericht aan je liefde?’

‘Eh ...’

‘Dat kan je maar beter snel versturen. En zeg haar gelijk dat je vandaag en morgen niet bereikbaar bent. Domme regel nummer twee: zodra je die glazen deur daar door bent, ben je je mobiel kwijt.’ Hij wijst naar de deur achter de balie. ‘Iedereen moet hem inleveren.’

‘Inleveren?’

‘Yep. Strakjes gaat het toegangshek tot deze fraaie kubus voor twee dagen op slot en zijn we met z’n allen volkomen afgezonderd van de buitenwereld. Weg van al haar verleidingen en slechte invloeden. Kennelijk kunnen we dan beter denken. Niet dat ik daar vorig jaar veel van gemerkt heb, mind you.’

‘Vorig jaar?’

‘Toen was ik hier ook al, en het jaar daarvoor. Je zou me een vaste klant kunnen noemen. Je zou ook kunnen zeggen dat ik hardleers ben.’

‘Of gek op filosofie.’

Taco kijkt me aan. ‘Eerder gek van. Of gewoon gek. Kies maar. En jij?’

Ik haal mijn schouders op. ‘Ik ben hier vanwege mijn leraar. Die denkt dat ik dit hier wel eventjes ga winnen.’ Over de rest hou ik liever mijn mond.

‘En ga je dat? Hebben we hier een denker in de dop? Een heuse wetter?’

Ik lach een beetje. ‘Nauwelijks! Zelfs de kleinste dop is nog te groot voor mij.’

‘Top! Een meester-niets-wetter! Ik zie Socrates zich al in de handen wrijven. Weten dat je niets weet ...’

‘... is de enige ware kennis, ja. Zou Socrates dat écht geloofd hebben?’ vraag ik.

‘Vast. Wat is geloven anders dan wensdenken? Willen dat iets waar is, zonder het te weten?’

‘Er zijn anders genoeg mensen die iets geloven en zeker weten dat het waar is. Zoals mijn opa en oma en hun christelijke overtuiging. Zij waren zeker van het bestaan van God. Ze zijn opgegroeid in en met het geloof, zoals dat ging vroeger op ’t Woudt.’

Taco schudt zijn hoofd. ‘Geloven en weten gaan niet samen. Ze sluiten elkaar uit. Altijd. Dus, als iemand zeker weet dat God, of Allah of het Vliegende Spaghettimonster, of welke god dan ook bestaat ...’ Hij kijkt me uitdagend aan.

‘Dan betekent dat feitelijk dat hij níet gelooft dat die god bestaat. Oei!’ lach ik.

‘En dáárom hou ik zo van filosofie: het leidt tot de meest bizarre conclusies. Mind you, níet geloven dat God bestaat, is iets anders dan geloven dat God niet bestaat. Maar kijk!’

Taco wijst naar de glazen deur. Er komt een jonge vrouw in een blauw mantelpakje door. Ze neemt plaats achter de balie, duwt een lange blonde lok achter haar rechteroor en zet een computer aan.

Ik zucht. Er zit nu echt niets anders meer op, ik moet doorgaan. Winnen.

Ik pak mijn rugzak op en loop naar de balie. Taco loopt al voor me uit. 'Sophia!' Hij spreidt zijn armen alsof hij de vrouw wil omhelzen.

'Taco Janssen!' De vrouw lijkt niet erg blij hem te zien. 'Ik vroeg me al af of je er dit jaar weer bij zou zijn.' Ze pakt een lijst met namen en zet een vinkje achter Taco's naam. 'Je kent de regels nog, Taco. Hou je er ditmaal ook aan!'

'Regels, regels. Natuurlijk ken ik de regels nog. Hoe zou ik ze anders kunnen overtreden?'

Sophia opent haar mond al om iets te zeggen, maar Taco is haar voor: 'Maak je geen zorgen, Sophia, ik zal braaf zijn. Voor jou doe ik alles.' Hij schuift zijn mobiel, zijn portemonnee en een sleutelbos over de balie haar kant uit.

'Vast,' zucht Sophia. Ze kijkt van Taco naar mij. 'En jij bent?'

'Mick,' antwoord ik. 'Mick Vellekoop. Mag ik eerst nog even?' Ik hou mijn mobiel omhoog en wijs ernaar.

'Hij moet nog even z'n meisje appen,' zegt Taco.

'Snel dan, Mick.'

Ik keer Taco en Sophia mijn rug toe en app: *Ben twee dagen offline.*

De vinkjes worden blauw.

Succes! zoemt mijn telefoon bij wijze van antwoord. Er staat een emoji van een afstudeerhoed en een duimpje naast.

'Lief hoor!' klinkt het achter me.

Ik had niet eens gemerkt dat Taco over mijn schouder meekeek. Heeft hij geen enkel benul van privacy? Ik zet snel mijn mobiel uit en schuif hem samen met mijn portemonnee en sleutels naar Sophia.

'Prima! Dan zijn hier jullie persoonlijke smartkeys.' Ze schuift

ons elk een soort smartwatch toe. 'Rechtsboven zit een home-knop, daarmee kom je in een menu waar jullie antwoorden kunnen invoeren. Verder kunnen jullie onderling communiceren. Alle deelnemers en de staf staan in *Contacten*. Je hoeft alleen maar even het scherm aan te raken en een naam te noemen om iemand te bellen of een bericht in te spreken. Raak ze niet kwijt!'

'Tets nieuws!' roept Taco. Hij drukt de home-knop in en het scherm gaat aan. 'Bel Mick!'

Mijn smartkey zoemt.

Op het scherm verschijnt Taco's naam, in kleine letters, boven een rood en een groen telefoon-icoontje.

Ik selecteer het rode telefoontje en de naam verdwijnt weer.

Taco grijnst. 'Het werkt echt! Maar wat als ik niet wil dat iedereen mee kan luisteren?'

'Dan zonder je je af. Hierop staat nog een keer uitgelegd hoe het werkt.' Sophia geeft ons een foldertje. 'En hierop staan de huisregels.' Ze schuift me een vol A4'tje toe. 'Op de slaapzaal vind je alles wat je verder nog nodig hebt voor de komende twee dagen. Je jas en je tas laat je hier achter. Je mag er niets uit halen. Ik zorg ervoor dat ze in de garderobe komen. De jas aan de kapstok, de tas in een kluis. Na afloop krijg je alles terug.'

'Maar wat als ik ...' begin ik.

Sophia kijkt me aan. 'Het gaat erom dat iedereen dezelfde middelen ter beschikking heeft.'

'Ik zei het toch,' lacht Taco. 'Alles voor gelijkheid!'

'Maar mijn boeken,' probeer ik.

'We hebben hier alles wat je nodig hebt.' Sophia's stem klinkt onverbiddelijk.

'Leuk geprobeerd, Mick! Pas je wel goed op mijn tas en mijn

jas, Sophia? Ze zijn nog van m'n pa geweest.' Taco dropt zijn schoudertas en zijn legerjas naast de balie op de grond. Ik zucht en zet mijn rugzak ernaast. Jas erbovenop en klaar.

'Goed,' gaat Sophia verder. 'De slaapzaal is op de eerste verdieping, net als een gezamenlijke badkamer, toiletten en een zitkamer.' Ze geeft me een plattegrond van het gebouw en een tasje met mijn naam erop. Er zit een uniform in. 'Kleed je om, stop je eigen kleding in deze tas en zet hem samen met je schoenen op de gang naast de deur van de slaapzaal. Wij bergen je kleren op bij de rest van je spullen. Nog vragen?'

Ik schud van nee.

'Mooi, dan zie ik jullie om 10.00 uur in jullie zitkamer, op de eerste verdieping. Succes en tot straks!' Ze knikt ons kort toe. 'Taco, Mick.'

Met een druk op een knop zoekt de glazen deur die toegang geeft tot het trappenhuis open.

Ik loop erdoorheen. 'Dank je wel, Sophia.'

De camera boven de ontvangstbalie kijkt ons na.

De slaapzaal is net zo strak en kil als de rest van het gebouw. Tenminste, wat ik ervan gezien heb. Op twee stapelbedden, een laag bed, een witte tafel met vijf bijpassende stoelen, een tweetal kasten en een zwart-witte klok na staat er niets. Het lage bed is duidelijk al bezet; het is netjes opgemaakt. Een van de anderen is er al. Ik had het kunnen weten toen ik die jas in de garderobe zag, en dat plastic tasje naast de deur van de slaapzaal.

Dat ik een kamer moet delen kwam al als een verrassing. Maar ik had nooit gedacht dat er maar één slaapzaal is voor ons vijven!

Ik kijk Taco aan. 'Vijf slaapplaatsen?'

'Waar dacht je dat je terecht zou komen? Een luxe vakantiepark?' Taco gooit zijn smartkey en het plastic tasje met zijn uniform op het dichtstbijzijnde bovenbed. 'Dit is mijn bunk!' Hij wijst naar het andere stapelbed. 'En als ik jou was, zou ik maar snel dat andere topbed claimen. Voordat de laatsten binnenkomen.'

Hij heeft gelijk. Ik heb één keer beneden geslapen, eerder dit jaar in Rome met school. Pim, die boven mij sliep, had een fles limoncello naar binnen gesmokkeld. Stomdronken had hij over me heen gekotst. Het zat overal. In mijn haar, op mijn kussen, mijn pyjama ... En die lucht! Dat nooit meer.

Ik ga gauw naar het laatste bovenbed. Er ligt een stapeltje wit beddengoed op. Dat is voor later. Ik steek mijn hand in mijn plastic tas en trek het uniform, een wit t-shirt en iets dat lijkt op een paar rekbare grijze sloffen tevoorschijn.

'Je Maopak! Kom op dan, Mick, wie het het eerst aanheeft,' lacht Taco, en hij trekt zijn shirt over zijn hoofd.

Ik vouw mijn uniform open en hou het voor me. Het vaalgrijze katoen voelt stug aan.

Voor ik me omkleed, keer ik Taco mijn rug toe. Hij hoeft niet alles te zien, en ik ook niet.

Ik steek net mijn linkerbeen in een broekspijp als achter me de deur openzwaait.

'Goeie 's morgens saam!' klinkt het achter me.

De haartjes in mijn nek en op mijn armen komen overeind. Nee! Zelfs zonder me om te draaien, weet ik wie er achter me staat. Wat doet hij hier? Ik dacht dat ik de enige van de klas was.

'Mick! Jij hier?'

Ik trek gauw de stijve broek over mijn kont en draai me om. ‘Jasper.’ Ik volg zijn grijnzende blik over mijn uniform. De pijpen van de broek hangen recht naar beneden tot ver boven mijn enkels, en het jasje zit strak om mijn bovenlijf.

‘*One size fits all.* Not!’ lacht Taco. Zijn jasje kan niet eens dicht. Ik zie de scherpe zwarte lijnen van een getatoeëerde drakenkop onder zijn witte t-shirt uitkomen. ‘Niks gelijkheid, uniforme dis-uniformiteit zwaait hier de scepter! Welkom, by the way. Ik ben Taco. Waar kennen jullie elkaar van? School?’

‘Klasgenoten,’ antwoordt Jasper.

Gelukkig alleen bij filosofie.

‘Kies een bed! De beste plekken zijn al bezet.’ Als om zijn woorden te benadrukken, klimt Taco op zijn bed en begint het op te maken. Het schudt onder zijn bewegingen.

‘Fijn, stapelbedden! Weet je nog in Rome, Mick, die kotsdouche?’ lacht Jasper. ‘Mick sliep onder, en zijn bovenbuurman had iets te veel gezopen. Mick zat helemaal onder, en stinken!’ Jasper gaat op het bed onder Taco zitten en trekt zijn schoenen uit. ‘Niks persoonlijk hoor, Mick,’ zegt hij. ‘Alleen maar een voorzorgsmaatregel, voor als ze drank hebben. Taco ziet eruit alsof hij er beter tegen kan.’

Terwijl Jasper en Taco gênante Romereisverhalen uitwisselen, trek ik de gekke sloffen over mijn sokken. No way dat ik die inlever! Dan prop ik mijn eigen kleding in de tas die Sophia me eerder gegeven heeft en maak ik mijn bed op.

De klok aan de muur geeft aan dat het tien voor tien is. Onderweg naar de slaapzaal zijn we langs de zitkamer gekomen. Ik doe mijn smartkey om mijn linkerpols, zet mijn tas met kleding en mijn schoenen naast het andere tasje op de gang en ga ernaartoe.

Nieuwe gezichten

De zitkamer is een open ruimte met twee grote glazen wanden – als een soort vide – en twee witte muren waarop bekende filosofie- taferelen zijn nageschilderd. Op de muur naast de deur zie ik *De school van Athene*, het beroemde fresco van Rafaël. Ik bekijk het van dichtbij. De filosofen Plato en Aristoteles staan debatterend in het midden. Plato links, Aristoteles rechts. Links van hen staat Socrates, in het groen gekleed, te praten met het publiek.

‘Ze zeggen dat Plato naar boven wijst omdat hij de werkelijkheid meer ziet als goddelijk, van bovenaf opgelegd. Hij zou meer van het geloven zijn. Aristoteles daarentegen is meer van het wereldlijke, het verstand. Daarom wijst hij meer naar de grond.’ Er is een meisje naast me komen staan. In haar blonde haar heeft ze een kleurrijk sjaaltje gevlochten, en in haar hand heeft ze twee kopjes koffie. Ze geeft er een aan mij. ‘Waar zouden zij het over hebben als ze hier stonden met een kop koffie in hun hand?’

‘Waarschijnlijk over hoe blij ze zijn dat Socrates het te druk heeft met op zijn vingers tot vier tellen om zich in de discussie te mengen.’

Het meisje lacht. ‘Dat doet hij om de vier stadia van het gesprek bij te houden.’

‘Wat bedoel je?’ vraag ik.

‘Volgens de Griekse filosofen moet je bij een filosofisch ge-